

УДК 369.03:336.717.8

Братюк В.П.*кандидат економічних наук,
доцент кафедри обліку та фінансів
Мукачівського державного університету*

СУЧАСНІ АСПЕКТИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ В УМОВАХ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ

Стаття присвячена висвітленню важливості інвестиційної діяльності страхової компанії в різних формаціях. Розглянуто фактори, що стримують розвиток інвестиційної діяльності вітчизняних страховиків, та визначено відповідні заходи з боку держави для активізації інвестиційної діяльності учасників страхового ринку. Визначено, що в сучасних умовах сукупний інвестиційний потенціал страхових компаній не здійснює суттєвого впливу на інвестиційні процеси в економіці.

Ключові слова: страхування, страхові послуги, страхові організації, інвестиційна діяльність, процес управління, страховий портфель, інструменти інвестування.

Братюк В.П. СОВРЕМЕННЫЕ АСПЕКТЫ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ СТРАХОВЫХ КОМПАНИЙ В УСЛОВИЯХ ФИНАНСОВОГО КРИЗИСА

В статье освещена важность инвестиционной деятельности страховой компании в различных формациях. Рассмотрены факторы, сдерживающие инвестиционную деятельность отечественных страховщиков, и определены соответствующие меры со стороны государства для активизации инвестиционной деятельности участников страхового рынка. Определено, что в современных условиях совокупный инвестиционный потенциал страховых компаний не осуществляет существенного влияния на инвестиционные процессы в экономике.

Ключевые слова: страхование, страховые услуги, страховые организации, инвестиционная деятельность, процесс управления, страховой портфель, инструменты инвестирования.

Bratiuk V.P. ASPECTS OF INVESTMENT INSURANCE COMPANIES UNDER FINANCIAL CRISIS

The article is devoted to the importance of investment insurance company in different formations. Factors that hinder investment and domestic insurers identified appropriate measures from the government to stimulate investment of the insurance market. It was determined that in today's total investment potential insurance companies do not have a significant impact on investment in the economy.

Keywords: insurance, insurance services, insurance companies, investment activity, process management, portfolio insurance, investment tools.

Постановка проблеми. Глобальна фінансова криза, падіння платоспроможного попиту на страхові послуги, фінансові втрати від інвестицій страховиків, зниження рентабельності страхових операцій, різке загострення конкуренції на ринку страхування вимагають від страховиків необхідність виважено управляти фінансовими потоками, зокрема ефективного формування і використання фінансових ресурсів. Адже саме від керування фінансовими потоками залежить насамперед економічна ефективність страхової компанії.

Фінансова криза гальмує розвиток вітчизняного страхового ринку, що формує несприятливі умови для інвестування в Україні і є вкрай важливою проблемою сучасності. Зважаючи на це, виникає нагальна потреба у проведенні комплексних досліджень не лише економічної природи страхових операцій, а й політики страховиків у галузі ефективного нагромадження й інвестування.

Економічне значення страхування не вичерпується лише ризиковою, акумуляційною (формування резервів), превентивною, контрольною функціями, важливе місце приділяється ощадній. Соціальне значення інвестиційної діяльності страховиків нерозривно пов'язано саме з ощадною функцією.

Дослідження показують, що основним джерелом отримання прибутку для страхової організації більшості цивілізованих країн є не збір страхових платежів, а інвестиційна діяльність, кошти від якої спрямовуються, як правило, на фінансування страхових операцій, на дотації збитковим видам страхування, розробку нових продуктів, підготовку кадрів тощо.

Основними причинами стримування інвестиційної діяльності українськими страховими компаніями є: недостатній рівень капіталізації страхового рин-

ку, відсутність надійних інвестиційних інструментів і державних гарантій під інвестиційні проекти, недоконалість податкового законодавства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Інвестиційна діяльність стала невід'ємною частиною страхового бізнесу і це відзначають у своїх працях вітчизняні та зарубіжні вчені, які зазначають, що основна діяльність страхової компанії пов'язана досить часто зі збитками, які можуть компенсуватися прибутком від інвестиційної та фінансової діяльності.

Аналіз і розробку питань розвитку страхування та його окремих аспектів здійснено в роботах українських вчених – В. Базилевич, А. Василенко, О. Заруби, В. Смоляк, В. Фурмана. Дослідженню питань управління ризиками у страховій галузі присвячені праці зарубіжних вчених Д. Хемптона, Д. Шаплико, В. Шахова, А. Рейтмана, К. Турбіної, Д. Хервада. Проте проблема управління ризиками страхових операцій та інвестиційного портфеля загалом досліджена недостатньо.

Постановка завдання. Аналітика щодо проблем інвестиційної діяльності страхових компаній не є традиційною для вітчизняної економічної літератури. Зважаючи на цю обставину, є необхідність проведення спеціалізованих оглядів та досліджень.

На основі викладеного можна сформулювати мету статті, яка полягає у дослідженні практичних аспектів здійснення страховими компаніями інвестиційної діяльності в процесі використання сформованого ними інвестиційного потенціалу.

Виклад основного матеріалу дослідження. В умовах ринкової економіки одним із основних джерел інвестиційних ресурсів держави є використання коштів страхових компаній. Це означає, що сфера страхування виступає не лише фактором стабілізації

економіки, а й сприяє нарощуванню маси функціонуючого капіталу у виробничій системі [1]. Це зумовлює високу потребу в активізації інвестицій страхових компаній в Україні.

Інвестиційна діяльність значно впливає на фінансовий стан страхових компаній, а правильно обрана інвестиційна політика є основою майбутнього прибутку та високої платоспроможності страхових компаній. Це робить операції з інвестування необхідною умовою функціонування страхових компаній.

У сучасній економіці страхування виступає в ролі найважливішого стабілізатора процесу суспільного відтворення. Постійне збільшення техногенних, економічних і соціальних ризиків загрожує збереженню й подальшому зростанню суспільного багатства, що вимагає від держави та суб'єктів господарювання дбати про формування ефективної системи страхових резервів, призначених для своєчасної компенсації збитків. Фінансові ресурси, які акумулюються у вигляді страхових резервів, служать істотним джерелом інвестицій в економіку. У розвинених країнах світу страхові компанії за обсягами інвестиційних вкладень перевищують загальновизнаних інституціональних інвесторів – банки й інвестиційні фонди.

Не менш важливе значення має інвестиційна діяльність страховиків і на мікрорівні, виступаючи одним із головних факторів забезпечення ефективного функціонування страхової компанії.

По-перше, інвестиційна діяльність визначає можливість надання страхових послуг за рахунок формування достатніх обсягів страхових резервів.

По-друге, добре організована інвестиційна діяльність забезпечує в певній мірі якість страхових послуг і визначає ринкову позицію страховика.

По-третє, інвестиційна діяльність впливає на основні характеристики страхового продукту, насамперед на його вартість, і на фактичне виконання зобов'язань страховиком, обумовлене строками страхових виплат.

По-четверте, інвестування дає можливість власникам страхової компанії розвивати свій бізнес і самостійно управляти ним. За рахунок інвестування страхових резервів відбувається нагромадження коштів для збільшення власних ресурсів. Це положення є значущим у світлі тенденцій щодо поступового збільшення вимог до мінімальних розмірів статутного капіталу страхових організацій [2].

На основі функціональної ознаки фінансові потоки страховика можна класифікувати на страхові, інвестиційні, управлінські [3].

Страхові фінансові потоки, пов'язані з формуванням і використанням страхового фонду, є визначальними для оцінки результатів діяльності страховика. Вхідними страховими фінансовими потоками є страхові премії за укладеними договорами страхування зі страхувальниками.

Останнім часом у страховиків збільшувалося зростання обсягів класичного страхування (набір традиційних страхових послуг). У зв'язку з цим збільшувалася доля фінансових потоків зі страхової та інвестиційної діяльності страховика. Таким чином, у керівництва страхових компаній зростає необхідність більше грамотного керування ними, для того щоб страховий портфель був збалансованим, а інвестиційна діяльність достатньо диверсифікована, ліквідна й прибуткова.

Відомо, що визначальним чинником динаміки основного джерела формування доходів страховика від страхової діяльності – страхових премій виступають зміни величини та структури їх страхового порт-

феля. Тому різноманітні проблеми і завдання фінансового менеджменту страхових компаній пов'язані із страховим портфелем як основним елементом моделі об'єкта управління у них.

Будь-який страховий портфель можна охарактеризувати за допомогою таких основних показників, як величина ризику та норма доходу або прибутковості [4].

Нагромадження інвестиційного капіталу страховиків обумовлене наявністю страхових резервів, що збільшуються з розширенням страхових операцій, та власним капіталом. Можливості участі страхової компанії в інвестиційному процесі визначаються її інвестиційним потенціалом, зокрема сукупністю грошових коштів, які є тимчасово або відносно вільними від страхових зобов'язань та використовуються для інвестування з метою отримання додаткового доходу.

Оптимізація процесу управління інвестиційним потенціалом є доволі актуальним завданням серед страховиків. Вибір моделі управління залежить від розміру і фінансових можливостей компанії, обраної інвестиційної політики, наявності прямих і непрямих державних обмежень чи стимулів до вибору інвестиційних партнерів, умов їх діяльності тощо.

Можна виділити такі системи управління інвестиційним потенціалом, які передбачають:

- наявності у структурі страхової компанії власного інвестиційного департаменту із залученням висококваліфікованих менеджерів і актуаріїв;

- передання активів на аутсорсинг. Таке управління є доцільним для середніх та малих страхових компаній, які за велику (порівняно з витратами на самостійне управління) плату отримують професійні послуги, можуть підвищити дохідність і диверсифікованість інвестиційного портфеля [5].

Основними джерелами інвестиційної діяльності страхових компаній є такі:

1. Власні кошти (статутний фонд, резервний фонд, прибуток, цільове фінансування та надходження).

2. Залучені кошти (поточне надходження страхових премій, резерви страхових внесків та відшкодувань, фонд запобіжних заходів) [6].

Закон України «Про страхування» та «Правила формування, обліку та розміщення страхових резервів за видами страхування, іншими, ніж страхування життя» визначають основні принципи, керуватися якими треба при розміщенні страховою компанією своїх активів, а саме – безпечність, прибутковість, ліквідність, диверсифікованість.

Принцип безпечності передбачає максимально надійне розміщення активів, що забезпечує їх повернення у повному обсязі.

Відповідно до принципу прибутковості, активи повинні приносити постійні та достатньо високі прибутки.

Принцип ліквідності вкладів означає, що страхова компанія у будь-який час повинна мати у розпорядженні суму грошей, яка б забезпечувала страхувальникам виплату обумовлених договором сум у встановлені терміни.

Принцип диверсифікації вкладів зобов'язує страховиків розподіляти інвестиційні ризики серед різних вкладів, що забезпечують фінансову стійкість інвестиційного портфеля страховика [7].

Згідно із Законом України «Про страхування» та «Правилами формування, обліку та розміщення страхових резервів за видами страхування, іншими, ніж страхування життя», основними інструментами інвестування для страхових компаній є такі: власні

грошові кошти; банківські вклади та депозити; нерухоме майно; цінні папери, що передбачають отримання доходів та емітовані державою; права вимоги до страховиків; інвестиційні галузі економіки; банківські метали.

Величина окремих категорій активів, у тому числі утворених в іноземній валюті, що приймаються для представлення технічних резервів в певних обсягах (у відсотках до загального розміру технічних резервів), має певні обмеження при формуванні інвестиційного портфеля страхової компанії в Україні. Вони спрямовані у першу чергу на диверсифікацію ризику втрати інвестиції чи отримання збитків від інвестиційної діяльності. В умовах нестабільності економіки такий підхід є дуже правильним.

В Україні ставки за депозитами залишаються ще досить високими порівняно з іншими країнами світу, що на сьогодні робить інвестування саме в ці фінансові активи привабливим для страхових компаній. Однак зазначена форма інвестування є вразливою з боку системних фінансових ризиків, пов'язаних, зокрема з інфляційним знеціненням грошової одиниці та зміною банківського процента.

Відносно цінних паперів, то практично всі акції, які обертаються на українському фондовому ринку, є простими іменними акціями, оскільки в Україні переважна більшість акціонерних товариств була створена в процесі приватизації. Таким чином, випуск привілейованих акцій не набув поширення, хоча вони є більш прийнятними для інвестування страхових активів, оскільки знижують ризиковість вкладень у цей інструмент.

Що стосується інвестицій у нерухоме майно, то вкладення в нерухомість, як правило, забезпечують вищу віддачу, ніж надання коштів у кредит. Через збільшення частки цього виду активів можна було б досягти значних залучень капіталу у сферу будівництва житла, що є особливо привабливим для страховиків, що займаються довгостроковим страхуванням.

Серед факторів, які стримують розвиток інвестиційної діяльності страхових компаній, найбільш вагомими є політична та економічна нестабільність, які в першу чергу негативно впливають на інвестиційну діяльність. Підтвердженням цьому є загальна невизначеність місця та ролі страхування в українському суспільстві та неузгодженість регуляторної політики у сфері страхування, корупція у державних органах влади. Відсутнє чітке усвідомлення того, що розвинений страховий ринок не існує за умов фінансово- та соціально-економічної нестабільності.

Ситуація зі страхуванням життя, що склалася сьогодні в Україні, зумовлена низьким економічним розвитком країни, відсутністю у більшій частині населення країни вільних коштів, які можна було б вкласти у страхування життя та недовірою до страхових компаній, зумовленою негативним досвідом вкладання коштів у різноманітні фінансові структури.

Стимує розвиток страхування життя також відсутність на ринку України довгострокових фінансових інструментів, у які могли б вкладати кошти страхові компанії. Українські державні цінні папери поки що не є надійним фінансовим інструментом, а вкладення коштів в акції підприємств на довгострокову перспективу є досить ризикованим [8].

В умовах ринкової економіки страхування є важливим чинником розгортання інвестиційної діяльності. Страхові компанії виступають у двох якостях. З одного боку, в процесі здійснення своєї основної (операційної) діяльності вони страхують економічні інтереси суб'єктів господарювання від ймовірних ри-

зиків і цим самим стимулюють інвестиційну активність, з іншого – виступають безпосередніми інвесторами.

Таким чином, роль страхових компаній як поставальника капіталу визначають два фактори: обсяг ресурсів, якими вони володіють, і термін, протягом якого ці ресурси можуть використовуватися. Зростання інвестиційного капіталу обумовлений такими чинниками: наявністю страхових резервів, що збільшуються з розширенням страхових операцій та власним капіталом.

У зв'язку з тим, що обсяг резервів і термін, на який вони розміщуються, перетворюють страхові компанії у найпотужніші фінансово-кредитні інститути, у країнах з розвиненим ринком страхова справа визнана стратегічним сектором економіки. Інвестиційна діяльність страхових компаній за кордоном є настільки масштабною, що численні страховики мають спеціалізовані відділи, які займаються управлінням інвестиційними портфелями. Діяльність страхових компаній, таким чином, стала виходити далеко за межі страхової і це стало визначальним у віднесенні їх до фінансових посередників.

Висновки з проведеного дослідження. З вищеведеного можна зробити такі висновки. Світова фінансова криза внесла свої корективи у розвиток страхового ринку, оскільки через скорочення ліквідних фінансових інструментів неможливим є проведення ефективної політики інвестування коштів.

Відставання якісних параметрів розвитку вітчизняного страхового ринку та гальмування інвестиційної активності страхових компаній зумовлено низкою проблем, основними з яких є:

- недосконалість нормативно-правового регулювання у сфері страхування, недостатня відповідність чинного законодавства вимогам європейських стандартів;
- недостатність ліквідних фінансових інструментів, зокрема гострою проблемою є щодо забезпечення довгострокових зобов'язань за договорами страхування життя;
- низький рівень капіталізації вітчизняних страховиків;
- непрозорість державне регулювання;
- непрозорість фінансової звітності страхового сектора.

З метою покращення ситуації на страховому ринку доцільно реалізувати низку системних різнопланових заходів, спрямованих на усунення як хронічних проблем, так і тих, що спричинені фінансовою кризою. На нашу думку, основний акцент слід зробити на активізації інвестиційного потенціалу страхового ринку.

Враховуючи, що в Україні вільні кошти страховиків у силу специфіки вітчизняного законодавства не в повній мірі трансформуються в інвестиційні ресурси, вирішення вищезазначених проблем знаходиться в першу чергу в правовій площині. Законодавство з цього питання потребує реформування і приведення його до європейських стандартів. У цьому аспекті доцільною є реалізація основних заходів нормативно-правового, організаційно-методичного та інформаційного характеру:

- удосконалення моніторингу діяльності страховиків та посилення контролю за дотриманням страховиками вимог щодо забезпечення платоспроможності фінансової стійкості, розміру чистих активів;
- створення правових умов для повноцінного впровадження інвестиційного та пенсійного капіталу;

– забезпечення формування інвестиційних інструментів для розміщення довгострокових страхових резервів;

– перегляд вимог та переліку цінних паперів й інших фінансових інструментів, у які можуть розміщуватися страхові резерви;

– заборона надання кредитів комерційними банками під заставу майна, щодо якого не забезпечено наявність страхування протягом всього періоду дії кредитного договору та відсутності договору страхування життя позичальником протягом усього періоду дії кредитного договору;

– створення сприятливих умов щодо купівлі страховиками іноземної валюти для проведення розрахунків з клієнтами іноземною валютою та формування резервів у тій валюті, в якій страховики несуть відповідальність за своїми страховими зобов'язаннями, тощо.

Питання управління інвестиційним потенціалом страхової компанії щодо вибору партнерів та інструментів інвестування, з урахуванням можливого ризику, не може залишатися поза увагою держави. Тому держава повинна створити умови для активізації інвестиційної діяльності вітчизняних фінансових посередників і не допустити відтоку коштів за межі країни.

Оскільки чим стабільнішими, прозорими та чіткішими є норми законодавства у цій сфері, тим більш захищеними будуть інтереси страхувальників та страховиків. Реалізація вищенаведених рекомендацій сприятиме зміцненню фінансового потенціалу вітчизняного страхового ринку та створить сприятливе підґрунтя для активізації інвестиційної діяльності страхових компаній у період посткризового відновлення економіки.

Завдання сучасних страхових компаній полягає у виборі найбільш безпечних і в той же час прибуткових варіантів інвестування. Тому що від ефективно проведеної інвестиційної політики залежить надійність вкладених інвестицій та величина отриманого доходу.

Інвестиційна діяльність виступає одним із основних факторів забезпечення ефективного функціонування страхової компанії і передбачає: можливість надання страхових послуг за рахунок формування до-

статніх обсягів страхових резервів; вплив на основні характеристики страхового продукту, насамперед на його вартість, та на фактичне виконання зобов'язань страховиком, обумовлене строками страхових виплат; визначення ринкової позиції страховика; надання можливості власникам страхової компанії розвивати свій бізнес і самостійно управляти ним.

Отже, інвестиційна діяльність вітчизняних страхових компаній є перспективним напрямом їх стратегічного розвитку, яка забезпечить отримання додаткових доходів та розширення сфери діяльності. Проте необхідною умовою ефективного розвитку інвестиційної діяльності страховиків в Україні є покращення політичної та економічної ситуації в країні, вдосконалення законодавчої бази та визначення місця та ролі інвестиційної діяльності у страхових компаніях.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Субачов І.Т. Особливості інвестиційної діяльності страхових організацій // Вісник Дніпропетровського державного фінансово-економічного інституту. – 2003. – С. 92-95.
2. Янов В.Э. Инвестиционная деятельность страховых компаний: принципы организации, регулирование и оптимизация : автореф. дис. ... канд. экон. наук / В.Э. Янов. – СПб., 2001 [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://symixins.narod.ru/afi07.htm>. 101.
3. Исакова Т.М. Управление финансовыми потоками страховой компании : автореф. дис. ... канд. эк. наук : 08.00.10 / Российская экономическая академия им. Г.В. Плеханова. – Москва, 2009. – 24 с. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://magistr.rea.ru/portal/Departments.nsf/departments.nsf/>.
4. Баранов А. Управление страховым портфелем // Вісник КНУ ім. Т. Шевченка. – № 94-95. – 2007. – С. 112-116.
5. Фурман В.М. Ризики в інвестиційній та фінансовій діяльності страховика / В.М. Фурман // Фінанси України. – 2008. – № 2. – С. 107-114.
6. Харченко Н.В. Інвестиційна діяльність страхових компаній / Н.В. Харченко // Фінанси України. – 1996. – № 7.
7. Василенко А. Інвестиційна діяльність страхових компаній України: стратегії та пріоритети / А. Василенко, В. Тринчук // Страхова справа. – 2006. – № 3(23).
8. Поворозник В.О. Щодо активізації інвестиційної діяльності страхових компаній : аналітична записка / В.О. Поворозник [Електронний ресурс]. – Режим доступа : : <http://www.niss.gov.ua/Monitor/mart2009/36.htm>.